թեան։ Հիանալի դաղափար, բայց եւ այնպէս դժուարաւ իրականանալի. ամերիկեան հաստատութեան մը եկամուտները հարկաւոր են նման հրատարակութեան մը համար, որ միշտ ալ տակաւաթիւ օրինակներ միայն պիտի ունենայ։ Թողունք որ Աճառեանի Արմատական Բառարանը արդէն կիսովի օտար լեզուով է. եւ իրօք շատ զարմանալի կը թուի մեզի անոր թարգմանութեան հարցը. պիտի գոհանայինք անոր կրկին եւ տպագրեալ հրատարակութեամբ։ Անշուշտ նոյնքան կարեւոր պիտի ըլլայ Անձնանունների Բառարանին թարգմանութիւնը, ինչպէս նաեւ թարգմանութիւնը նոյն հեղինակին 562 լեզուներու բաղդատութեամբ Հայոց Լեզուի Լիակատար Քերականութեան, որուն չորրորդ հատորը լոյս պիտի տեսնէ այս տարի. ընդամէնը պիտի ըլլայ 12 հատոր. երրորդը՝ զոր նոր ստացանք, ունի 1011 էջ։ Զթուենք ուրիշներ։

Այս առթիւ ներուի մեզի ըսել Հայաստանի հրատարակութիւններուն եւ ուսումնաթերթերուն մասին, որ լաւագոյն պիտի ըլլար՝ եթէ յաճախակի գրուած ռուսերէն լեզուով ամփոփոյքներուն հետ տարուէր նաեւ եւրոպական ուրիշ մէկ լեզուով ալ ամփոփոյք մը, օրինակ՝ Ֆրանսերէն կամ անգլերէն. մեծապէս պիտի օժանդակէր այդ եւրոպացի հայագէտներուն գործը։

Զարմանալի է որ Արեւելագիտական այս Համագումարին մէջ, հայերէն բառարաններու մասին խօսելու ընթացքին՝ չէ յիշուած Մալխասեանի բացատրական քառահատոր բառարանը, լի տուգարանական բազմաթիւ տուեալներով։ Արդեօք ցարդ տիկա՞ ալ անծանօթ մնացած է եւրոպացի հայագէտներուն։

Յուսաքեր խմբագրականով մը կը յիշեցնէ նաեւ ուրիշ բառարաններ՝ Գէորգ Պալատեցիի եւ Հիւնքեարպէյէնտեան քահանայի (28 – 9 – 57)։ Բայց առոնք արդէն օգտագործուած ու վաղուց կատարելագործուած են. առաջինը իր լրումը ըլլած է Յ. Թիրեաքեանի «Արիահայ բառարան»ով (1914), որ իր կարգին ուսումնասիրուած է Աճառեանէ. իսկ երկրորդը, Հիւնքեարպէյէնտեան քահանայի Ստուգաբանական Բառարանը, Աճառեանի իսկ բառերով՝ «բացարձակապէս անարժէք գործ է». եւ կը կարծենք թէ մեզի շատ պատիւ չի բերեր Արեւելագիտական Համաժողովի մը ներկայացնել նման գործ մը, երբ աղբիւր ապագայ ստուգաբանական բառարանին։

Մխիթարականը սակայն այն երեւոյթն է, որ օտարներ այդքան նախանձախնդիր կը կանգնին հայագիտութեան զարգացումին. եւ այս անշուշտ մեծագոյն գրաւականն է՝ թէ պիտի չպակսին օժանդակող ոյժեր, սփիւռքէն, Հայաստանէն եւ նոյն իսկ եւրոպական կամ ամերիկեան կեդրոններէն՝ հրապարակ հանելու համար նոր բաղդոյն ստուգաբանական բառարան մը հայ լեզուի, կատարելագործուած՝ նորագոյն ուսումնասիրութիւններու լոյսին տակ, գոհացնելու համար ամէնէն արդիական պահանջները։

Այս առթիւ՝ ուրախութեամբ կրնանք ծանուցանել որ մեր Մեծարգոյ աշխատակից Վարդապետներէն Հ. Օ. Աղամեան, բանասիրական նոր ուղղութեամբ մը ուսումնասիրած է ամբողջ հայերէն բառերը, ստուգաբանական նոր եզրակացութիւններու յանգելով, մանաւանդ անգլեւսաքսոն արմատներու հետ համեմատութեան խնդրին մէջ։ Մեր յաջորդ թիւերուն մէջ լայն տեղ պիտի տանք այդ պրպտումներուն։

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅՈՑ ԱՂՕԹԱՄԱՏՈՅՑԻՆ

(Շար. տես «Բազմավէպ» 1957, թ. 9–10, էջ 218)

Այժմ ակնարկ մը տանք աղօթարաններու ներքին մասերուն՝ որ աղերս ունին ժամակարգութեան հետ եւ որոշ դեր մը կը կատարեն։

7. Բեմ. – Աղօթանոցներու մէջ տարբերութիւն մը կար պաշտօնեաներու եւ ժողովրդեան տեղերուն միջեւ։ Առաջին դարերուն՝ եկեղեցիներուն մէջ պաշտօնեաներու սեփական վայրն էր բեմը, կամ խորանին բարձրաւանդակը, ուր կը հանէին երկու կողմնական սանդուղներ։ Այդ պատճառաւ միշտ հոն եղեր է ու կը մնայ եպիսկոպոսական աթոռն ալ։ Քահանայապետներու եւ սարկաւագներու նստարանները դնուեղուած էին սեղանին շուրջ։ Իսկ դպիրները կամ երգիչները բեմին երկուսկողմանի ամբոնները վրայ կը կանգնուեցան։ Դարձեալ վանդակ մը բեմին վրայ հեռու կը պահէր ժողովուրդը սեղանին մերձենալու հնարաւորութենէն[23], որուն ըստ կանոնաց Լաւոդիկեայ՝ «ժառանգաւորք միայն» կրնային մօտենալ (ԺԹ), եւ Տրուլեան ժողովն «ոչ մի աշխարհականի» իրաւունք չէր տար խորանը մտնելու (ԿԹ)։

Նոյնպէս էր նաեւ Հայոց մէջ։ Փաւստոս կը պատմէ թէ Զաւէն եպիսկոպոսատոս կը պատմէ թէ Զաւէն եպիսկոպոսատոս կը պատմէ թէ Զաւէն անպատշաճ զգեստներով պետ եւ կղերն անպատշաճ զգեստներով «անխտիր ի բեմ ելեալ նստէին» (263), ինչ որ կ'իմացուի հասարակաց աղօթքի մասնաւոր ժամանակ կանոնաւոր. զի պատարագի ժամանակ կանոնաւոր դուն կը կենային ըստ սովորութեան։ Ս. Սահակայ Տեսիլն անոր ըսել կու տայ՝ թէ Գիշերապաշտաման մը պահուն, եւ հայրապետութենէն շատ կանուխ «նստէի մերձ առ սեղանն Աստուծոյ» Վաղարշապատու եկեղեցիին մէջ. եւ իր մօտ նաեւ «դասք պաշտօնէիցն՝» մինչդեռ ընթերցողը կը կարդար. այսպէս Ղազարայ քով (80–81)։ Ուրեմն ընթերցումն ալ բեմին վրայ կ'ըլլար, ինչպէս կը վկայեն նաեւ Առաքելական կանոնները, նշանակելով կարդալիք գրքերն եւ յարելով՝ թէ «այլ աւելի քան զայս մի՛ ընթերցցի ի բեմի»(Լ)։ Եւ ուր Լաւոդիկեայ ժողովն «յամբոնն» կը դնէ սաղմոսերգուները (ԺԵ), հայ թարգմանիչն «ի բեմն» կը փոխէ, այդպէս զգացնելով՝ թէ հոն էր մեր դպրաց վայրը։ Փարպեցին «Լսողութեան աստիճան» կը կոչէ բեմին արտաքին եզրը, որուն վրայէն բեմբասացութիւնը կը լինէր (548)։

Լաւոդիկեայ կանոնին փոփոխումը փաստ մ'է թէ ամբոնը գոյութիւն չունէր մեր քով հին դարերուն։ Անոր յիշատակութեան կը հանդիպինք առաջին անգամ Ն. Լամբրոնացիին կողմանէ, որ կ'ըսէ՝ թէ սարկաւագը « զայ հանդերձ աւետարանաւն առ դուրս խորանին կամ յամբոնն » ու կը կարդայ (Պտր. 205)։ Այդ կամ չաղկապը կը ցուցնէ՝ թէ յունական ամբոնն սկսած էր ծանօթանալ Հայոց ի Կիլիկիա, բայց դեռ իշխողն էր «դուրք խորանին» կամ բեմն, զոր կը զգացնէ նա մեկնարանութեան մէջ եւս՝ թէ «զայ սարկաւագն ի մէջ եկեղեցւոյն » ընթեռնուլ (319). եւ բեմն աւելի «ի մէջ» է քան ամբոնը։ Ուրիշ յիշատակութիւն մ'ունինք

(23) Անդ՝ Բ. 585, 1827–29։

© National Library of Armenia

Զաքարիա սարկաւագին քով, որ կը դրէ՝ թէ Յոհաննու վանքի եկեղեցիին մէջ, կառուցուած 1217 թուին Վաչէ իշխանի առատաձեռնութեամբ, կը յաւելուն « ի կողմն հարաւոյ երկուս գրաբեմքս զեղեցկաչէնս ». կ'երեւի՝ իրարու վրայ. մին բարձր՝ աւետարանը կարդալու, եւ միւսը ցած քան զայն՝ գրոց ընթերցման համար, ինչպէս կային եւ արեւմուտքի մէջ: Իսկ Վաչէ վախճանելով՝ կը թաղուի «առաջի գրաբեմքին ի դրան խորանին ի հարաւոյ կողմն» (12, 13): Հայաստանի եկեղեցիներուն մէջ տեղ տեղ դեռ կ'երեւին այդ յետամուտ փոխառութեան մնացորդները, ինչպէս կը վկայեն տեսնողներ:

Պաշտօնեաներուն տեղը բեմին վրայ ըլլալուն համար՝ «բեմականք» կոչուեր են Խոսրովէ (296), Նարեկացիէն (Աղ. ԾԶ) եւ ուրիշներէ: Եկաւ ժամանակ մը՝ ուր կա՛մ բեմին անձկութեան եւ կամ դպիրներու բազմանալուն պատճառաւ՝ հարկ եղաւ երգիչներուն դասը իջեցնել բեմին ստորոտը: Ե՞րբ կատարուեցաւ այդ տեղափոխութիւնը: Անանիա կԹ. Մոկացին բացատրութիւն մ'ունի. « սարկաւագն բեմական է օծմամբ եւ ձեռնադրութեամբ»(24): Ինչո՞ւ այս զանազանիչ բեմականը. եթէ բոլոր ժառանգաւորները կը շարունակէին մնալ բեմին վրայ, անտեղի կ'ըլլար այդ տիտղոսը: Եթէ պաշտօնեայդ «բեմական է», ուրեմն կային ուրիշներ՝ որ չէին: Կը հետեւի՝ որ այդ ժամանակ (943–968) դպիրները արդէն իջած էին ու դատուած բեմականներէն: Ն. Լամբրոնացին աւելի յստակ կերպով կը մատնանշէ բեմին վրայ երեք աստիճանաւորներ. քահանայ, սարկաւագ ու կիսասարկաւագ (Պտր. 150): Կը ցուցնէ նաեւ դպիրներուն տեղը, հրեշտակներու նմանցնելով զանոնք, եւ ըսելով՝ թէ «շուրջ զսեղանովն անջրպետութեամբ բեմին պարեն դասք պաշտօնէիցն». եւ թէ «երգք եւ պաշտամունք քաղցրաձայնութեան սոցա արտաքոյ խորանին կատարի» (129):

Թէպէտ մեկնիչդ կը խօսի հոս պատարագի մասին, բայց ժամամուտներու դէմ պայքարին մէջ կը ցուցնէ մեզ նոյն վայրը նաեւ իբրեւ տեղի հասարակաց աղօթից, ըսելով. «Մեզ ի տաճարն Աստուծոյ պարտ է առ նա աղօթել առաջի (ոչ ի վերայ) տիրական բեմի սրբոյ սեղանոյն » (30): Մեզ ըսելով չի հասկնար ամբողջ եկեղեցին, որ չէր կարող ամփոփուիլ «առաջի բեմին», այլ եկեղեցական դասը՝ որուն անկ էր հանապազորդ պաշտօնը: Եւ ցոյց կու տայ որոշ տեղ մը, ուր արդէն փոխադրուած էր ժամերգութիւնը բոլոր պաշտօնեաներուն հետ: «Իսկ ժողովուրդն լինին առընթեր սոցա» (151), ընականաբար իրենց ետեւ:

8. Դասեր. – Այդ մերձեցումը ժողովուրդին՝ գոյացուց նաեւ զայն պաշտօնեաներու խումբէն անջատելու պէտքը, որպէսզի խափանուէր անպատեհ խռնումն ու խառնումն հաւատացեալներու հետ: Այդ հարկէն ստեղծուեցան դասերը, որոնք մինչեւ հոս անդոյ էին, բեմին վանդակը՝ զոր յիշեցինք վերեւ՝ պաշտօնեաներու հետ վար իջեցնելով: Փաւստոս կը խօսի Դ. դարուն Մամբրէի ուխտին եղբօր մը մասին, որ պատարագի պահուն կանգնած «ի խոնարհ ի բեմէն՝ նայէր ի սեղանն » (224). բացատրութիւն՝ որմէ հետու է բեմին ստորոտը զատուած յատուկ տեղի մը դաղափարը, որ իր կոչումն ալ պիտի ունենար: Իմաստասէրին ընծայուած մէկ ճառը կը թուէ եկեղեցիի բաժանումը, եւ դասը չի ճանչնար, ինչպէս պիտի տեսնենք յաջորդ 9 համարին մէջ: Ճառդ եթէ վաւերական է, ապա դաս դեռ չկար Օձնեցիին օրով. իսկ եթէ անվաւեր, ապա կրտսեր է քան զԻմաստասէրը. եւ նոյնպէս զուրկ դասի ծանօթութենէն: Տաթեւի Ս. Գրիգորը, կառուցուած Թ. դարուն, մնացած էր առանց դասի, զի անսովոր էր տակաւին. եւ 1253 թուին Հայրապետ եպիսկոպոսը

(24) Արարատ ամս. 1897, 279:

չինեց զայն, արձանագրելով. «Կանգնեցի զդասերս եւ նորոգեցի զդրունս»(25): Եղածը կը նորոգէ, եւ չեղածը կը կանգնէ: Եւ «զդասերս», զի կրկին էին, միջին անցքով զատուած իրարմէ, եւ բաժնելով ժառանգաւորներու երկու դասերն ալ որոնք իրենց անունն իսկ տուին անոնց:

Եթէ Թ. դարուն դեռ չկային, սակայն ապահով է իրենց գոյութիւնը Լամբրոնացիին օրով, որ վերեւ խօսեցաւ նոյն տեղի մասին: Նախ քան զայն կը յիշեն զանոնք Մաքենեաց Խրատքն ալ, եւ յատուկ էին թէ՛ եկեղեցիներու եւ թէ ժամատուկ էին թէ՛ եկեղեցիներու եւ թէ ժամատուններու: Յետ Յիշեսցուք երգին, կ'ըսեն նոյն Խրատքը, դասավարը «մտանէ ի դասն»: Նոյնպէս եւ մեծ տօներուն Օրհնութիւնը ատեանի մէջ պաշտել կու տան, եւ աւարտման «ի դասն մտանեն, եւ այլն» (Յաւ. Ա.): Մտանել բայն իր մէջ ունի անջատման դաղափարը: Ուշադրաւ է նոյն Խրատուց յանձնարարութիւնն ալ՝ թէ ժամակարգութեան պահուն « ոչ ոք յեժամակարգութեան պահուն «դասն»: Յեռնուլը նուս ի դաս կամ ի գաւազան»: Յեռնուլը կը պահանջէ յենլու տեղ մը, որ չէ կարող եկեղեցիին պատը ըլլալ, ապա թէ ոչ «յորմսն» պիտի ըսէր, Ն. Լամբրոնացիին (Պտր. 311) որ կը հեղնէր նոյն պատէս (Պտր. 311) որ կը հեղնէր նոյն պատկասութիւնը: Այլ հոս տեսնելու ենք վերեւ նշանակած եւ աւանդութեամբ մեզի հասած վանդակը, որմէ զատ բան չկայ յենլու: ԺԳ. դարուն Գր. Սկեւռացին կը յիշատակէ նոյնը, խօսելով կրօնաւորներու. «յորժամ մտանես ի դասն», ծնրադրէ եւ այլն (414). ապացոյց՝ թէ սովորական բան էր արդէն դասը:

9. Ատեան. – Մաքենեաց խրատուց եւ Տօնացոյցին մէջ ստէպ կը յիշուի ատեան մը, ուր կը կատարուէին պաշտամունքի քանի մը մասերը, թէ՛ եկեղեցւոյ եւ թէ ժամատան մէջ: Զոր օրինակ՝ ըստ Մաքենեաց Խրատուց՝ «դայ եկեղեցպանն կամ սարկաւագն յատեանն» ու կը սկսի Տէր զի՞ բազում: Փառք ի բարձունս նոյնպէս «յատեանն ասեն միաբան» եւ այլն: Այդ ատեանը չէ կարելի հասկնալ տաճարին մէջ որ լի էր ժողովուրդով, եւ դասականաց տեղափոխութիւնը հոն մեծապէս նեղացուցիչ բոլորին: Այլ կը նշանակէ երկու դասերուն կեդրոնի միջավայրը, որ միշտ ազատ էր, եւ դիւրին էր անցնիլ հոն դասերէն: Աւելի զգալի է այդ իմաստը նոյն Խրատուց հետեւեալ բացատրութեան մէջ, թէ հանդիսական օրերուն Տէր զի՞ բազումն ի ձայն կ'ըսեն « միաբան յատեանն, պար առեալ ի մի կողմանէ եկեղեցւոյն մինչեւ ի միւս կողմն». եւ շարժելու եւ տարածուելու այդքան ազատ միջոց լոկ դասին մէջ կարելի էր գտնել՝ եւ ոչ արտաքոյ: Գր. Սկեւռացին նոյնպէս կը զատէ այդ տեղը դասերէն, գրելով այսպէս. «Յորժամ ի տեղի աղօթիցն (մտնելէդ յետոյ՝ յառաջ երթալով) հաստցես յատեանն, երեք ծունր կրկնես. եւ յորժամ (ատեանէն ելլելով) մտանես ի դասն» աջ կամ ձախ, եւ այլն (414–15):

Հուսկ՝ սրբութեանց երբեմն «յատեանն» եւ մերթ «ի վերայ բեմին» ի տես դրուիլն ալ նշան մ'է այդ երկուքին իրարու մերձաւորութեան: Վկայութիւններէդ միանգամայն կը տեսնուի՝ որ ատեանը անհատաբար կամ համախումբ պաշտուած աղօթամատերուն յատուկ տեղն էր, որոնց յիշատակութիւններուն պիտի հանդիպինք մեր Բ. մասին մէջ եւս:

10. Տաճար. – Բառս դասական հայերէնի մէջ կը նշանակէր հրեաներու եւ քրիստոնեաներու աղօթատունները, եւ միանգամայն ազնուական տպարանքներու յատուկ ընդունելութեանց սրահը. եւ ասոր նմանութեամբ՝ եկեղեցւոյ եւ կամ ժամատան մէջ ընդարձակագոյն վայրը դասէն դուրս, ուր կը կենար ժողովուրդը: Օձնեցիին ընծայուած ճառերէն մին այսպէս կը բաժնէ սրբավայրը. «Եկեղեցին երիս ունի յարկաց պատրաստութիւնս. զարտաքինն դաւիթ, (որմէ ներս անցնելով կը գտնենք) եւ զտաճարն, եւ (զայս

(25) Ալիշան Հ. Ղ. Սիսական, 236:

© National Library of Armenia

ալ կարելով՝) զսրբութեանն խորան» (135)։ Եւ թէ «տաճարն ժողովեաց հաւատացելոց» է (140), Ն. Լամբրոնացին նոյն ճշդումը կ՚ընէ. «անջրպետեալ (է) խորանն ի հասարակաց խմբատանէ տաճարին» (Պար. 128)։ Ժողովրդեան այս կայանին մէջ որ եւ է պաշտօն կամ արարողութիւն չեն նշանակեր մեր ծիսական մատեանները, անշուշտ վերեւ մեր նկատած դժուարութեանց պատճառաւ։ Եւ մեր ուշադրութեան նիւթ է իբրեւ աղօթատեղի հաւատացեալներուն՝ ժամերգութեան պահուն, որուն տեսակէտով ու չափով միայն կը նայինք հոս Եկեղեցւոյ կամ ժամատուններու վրայ։

Հ. ՎԱՐԴԱՆ ՀԱՑՈՒՆԻ

(Շարունակելի)

ԱՐԱԲԿԵՐ ԵՒ ԻՐ ԲԱՐՔԵՐԸ

(Շար. տե՛ս Բազմ. 1957, թ. 9–10, էջ 213)

7. – ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Ցետ Մեծ պահքը այսպէս խիստ պահելու, Աւագ Շաբթուն ալ ժողովուրդը ջերմեռանդութեամբ կը հետեւի եկեղեցւոյ սրբազան եւ երկայն արարողութիւններուն։

Աւագ Հինգշաբթի՝ Լուսաւորչականները, Քրիստոսի Ս. Գերեզմանի թափօրը կատարելէ վերջ, շատերը, մասնաւորապէս կիները սովորութիւն ըրած են գիշերը եկեղեցւոյ վերնատուններուն մէջ անցընելու, միասին բերած ըլլալով ընթրիքնին, որպէսզի Ուրբաթ լուսցնող Զարչարանաց ժամերգութեան ներկայ ըլլալու համար՝ իրենց գրաւած տեղերը չկորսնցնեն, որովհետեւ տուներնին հեռու գտնուելով եւ ձիւնը գիշուած ճամբաներուն մէջ՝ դըժուար կ՚ըլլայ գիշերային երթեւեկը։

Հինգշաբթի օրէն մինչեւ Շաբաթ, այր մարդիկ եւ մանուկներ Մայր եկեղեցւոյ շրջակայ դաշտահարթերու վրայ հակիկ կը ծեծուըտցնեն. խաղ մը՝ զոր ջնջել լաւագոյն է, որովհետեւ շատ կռիւներու եւ ծեծուրտուքի տեղիք կու տայ եւ ծանր վտանգներ կը պատահին։

1885ական թուականներուն, Աւագ Եշ. օր մը, մինչդեռ ժողովրդական խուռն բազմութիւն մը հակիկախաղով կը զբաղէր, յետ միջաւուր, մենք երկու եղբայրներ՝ Սեդրակ եւ Յովսէփ Յովսէփեան, եւ մօր հրամանով դէպի Հայ կաթողիկէ եկեղեցի մեկնեցանք, տունը ձգելով մեծ եղբայրնիս՝ Գրիգորը եւ մայրերնիս՝ Մարթա, որոնք մեզի պատուիրեցին չընտնտալ հակիկախաղին հրապարակը։ Եւ որովհետեւ մեր երթալու ճամբուն վրայ կը գտնուէր, վայրկեան մը չեղեցանք հո՛ն խաղերը դիտելու համար։ Հազիւ քանի մը վայրկեան անցած էր, երբ յանկարծ օդը մթագնիլ սկսաւ, փոթորկալից ամպեր կուտակուեցան եւ անձրեւի խոշոր կաթիլներ թափեցան։ Երկու եղբայր փութացինք դէպի եկեղեցի վազել՝ դեռ տեղատարափը չսկսած, որպէսզի չթրջինք եւ միանդամայն եկեղեցւոյ տօնական պատրաստութեանց օգնենք։ Մենք եկեղեցի կը հասնինք քառորդ մը վազքէ վերջ, ուր դեռ անձրեւի նշան իսկ չկար. մինչդեռ հակիկախաղին տեղ ահաւոր փոթորկալից տեղատարափ անձրեւ մը ծայր կու

տայ եւ բոլոր բազմութիւնը, մեծ ու փոքր խառն խուճապով կը պատսպարուին մաս մը մեծ խանին տանիքին վրայ, մաս մը խանին երկրորդ յարկին մէջ, ուր մետաքս գործելու հորեր կային, մաս մը ստորին յարկը՝ կենդանիներու ախոռներուն, մաս մ՚ալ վերջապէս շրջակայ խանութներու ծածքերուն ներքեւ։ Ժողովուրդի արտակարգ բազմութեան ծանրութեան ներքեւ խանը կը կքի ու կը փլէի ահաւոր շառաչով եւ շատերը աւերակներուն տակ կը ծածկուին...։ Աղմուկը կը լսուի մեր տունէն, վերամբարձ փոշին կը տեսնեն. մայրս ու եղբայրս սարսափահար կ՚ելլան, վախնալով որ մի՛ դուցէ ես ու եղբայրս ալ հոն գտնուինք. Գրիգոր եղբայրս լաց ու կոծով հոն կը վազէ, ուր արդէն զինուորներով շրջապատուած եւ անցքն արգիլուած է, մեզ անուշով կը կանչէ, ու չգտնելով, չտեսնելով՝ դէպի եկեղեցի կը վազէ շընչասպառ։ Մեզ հոն գտնելով հանգստացաւ, արցունքոտ աչքերով համբուրեց, եւ երեքս միասին փութացինք մեր աղգականներուն տունները վազել եւ հաղորդել պատահած դէպքը. յետոյ շունչերնիս տունը առնք, մեր մայրը գտնելու, որ ծնրադիր, արտասուաթոր կ՚աղօթէր, սպասելով մեր վերադարձին յոյսով։ Հասնելով մեր վերադարձին յոյսով։ Հասնելիւ տեսած՝ վզերնիս փարեցաւ եւ կուշտ ու կուռ լացինք ու փառք տուինք Աստուծոյ։ Անձրեւը դադրած էր արդէն եւ աբեւն արծաթի պէս կը փայլէր։ Երեք եղբայր աղէտին վայրը դացինք լուրեր հաբայր աղէտին վայրը դացինք լուրեր հաբայր աղէտին վայրը դացինք լուրեր հա